

**ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ: FRANSA'DAKİ SARI YELEKLİLER HAREKETİNE
İLİŞKİN HABERLERİN CUMHURİYET VE YENİ ŞAFAK GAZETELERİNDEKİ İDEOLOJİK
SUNUMU¹**

Tamer ATAÇ²

Ömer ÖZER³

ÖZ

Araştırma Makalesi

Research Article

² Öğr. Gör. Tamer ATAÇ
İzmir Kavram Meslek
Yüksekokulu, Fotoğrafçılık ve
Kameramanlık Programı, İzmir,
Türkiye

E-Posta
tamer.atac@kavram.edu.tr
ORCID
0000-0003-2970-5322

³ Prof. Dr. Ömer ÖZER
Anadolu Üniversitesi, İletişim
Bilimleri Fakültesi, Gazetecilik
Bölümü, Eskişehir, Türkiye

E-Posta
omerozer@anadolu.edu.tr
ORCID
0000-0003-2649-6182

Başvuru Tarihi / Received
15.10.2022

Kabul Tarihi / Accepted
28.12.2022

Sarı Yelekliler Hareketi, Fransa hükümetinin uygulamış olduğu yeni vergi politikaları sonucunda akaryakıt fiyatlarına yapılan zamma karşılık gerçekleşen bir toplumsal harekettir. Sarı Yelekliler, ilk defa 17 Kasım 2018 tarihinde sokağa çıkmış ve Sarı Yelekliler Hareketi Paris'te yapılan bu gösteri yürüyüşü ile başlamıştır. Gösteriye katılanlar, hükümetin yeni vergi paketinin insanları ekonomik eşitsizliğe sürüklediğini ifade etmişlerdir. Bu çalışma 17 Kasım 2018 tarihinde Fransa'da başlayan Sarı Yelekliler Hareketi'nin Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazetelerindeki sunumlarından oluşmaktadır. Çalışmanın temel amacı, her iki gazete bakımından "haberlerde makro ve mikro düzeyde nasıl bir ideolojik üretim yapılmıştır?" sorularını yanıtlamaktır. Haberler, Teun Adrian van Dijk'in eleştirel söylem yaklaşımı çerçevesinde çözümlenmiştir. Çalışmada her iki gazetenin de kendi ideolojik çizgileri doğrultusunda bir ideolojik üretim yaptığı görülmüştür. Cumhuriyet gazetesi genel olarak Sarı Yeleklilerin eylem ve söylemlerine yer vermeye çalışmıştır. Sarı Yelekliler ile hükümet arasında dengeli bir görüş sağlamaya çalışmıştır. Hareketin ilerleyen evrelerinde gazetenin bu tavrı yerini Sarı Yelekliler'den yana bir duruşa bırakmıştır. Yeni Şafak gazetesinin Sarı Yelekliler Hareketini sunarken tercih ettiği haber söylemi genel olarak Emmanuel Macron karşıtlığı üzerinden kurgulanmıştır. Gazete, Sarı Yeleklileri sıklıkla asi ve taşkın bir grup olarak resmetmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel söylem çözümlemesi, Teun Adrian van Dijk, Sarı Yelekliler, Cumhuriyet, Yeni Şafak.

¹ Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı "Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

**CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS: THE PRESENTATION OF THE NEWS ABOUT THE
YELLOW VESTS MOVEMENT IN FRANCE IN CUMHURİYET AND YENİ ŞAFAK
NEWSPAPERS**

ABSTRACT

The Yellow Vests Movement is a social movement that took place in response to the increase in fuel prices as a result of the new tax policies implemented by the French government. The Yellow Vests took to the streets for the first time on November 17, 2018, and the Yellow Vest Movement started with this demonstration in Paris. Participants in the demonstration stated that the government's new tax package dragged people into economic inequality. This study consists of the presentations of the Yellow Vests Movement, which started in France on 17 November 2018, in the newspapers Cumhuriyet and Yeni Şafak. In terms of both newspapers, the main purpose is to answer the question: "what kind of an ideological production has been made in the news at the macro and micro level?". The news is analyzed within the framework of Teun Adrian van Dijk's critical discourse approach. In the study, it was determined that both newspapers made an ideological production in line with their own ideological lines. Cumhuriyet newspaper generally tried to include the actions and discourses of the Yellow Vests. They tried to maintain a balanced view between the Yellow Vests and the government. This attitude of the newspaper turned in the direction of the Yellow Vests over time. The news discourse chosen by Yeni Şafak newspaper while presenting the Yellow Vests Movement was generally constructed over the opposition of Emmanuel Macron. The newspaper often portrayed the Yellow Vests as a rebellious and violent group.

Keywords: Critical discourse analysis, Teun Adrian van Dijk, Yellow Vests, Cumhuriyet, Yeni Şafak.

GİRİŞ

Sarı Yelekliler Hareketi, Fransa hükümetinin uygulamış olduğu yeni vergi politikaları sonucunda akaryakıt fiyatlarına yapılan zamma karşılık gerçekleşen bir toplumsal harekettir. Sarı Yelekliler ilk defa 17 Kasım 2018 tarihinde sokağa çıkmış ve Sarı Yelekliler Hareketi, Paris'te yapılan bu gösteri yürüyüşü ile başlamıştır. Hareket içinde yer alanlar, hükümetin yeni vergi paketinin insanları ekonomik eşitsizliğe sürüklediğini ifade etmişlerdir. Onlara göre söz konusu zamdan en çok etkilenen kesim, başta kırsal alanda ve banliyölerde yaşayan orta sınıf ve işçi sınıfından insanlardır (Willsher, 2018; Van Sant, 2018). Hareket içinde yer alanların endişelerini dile getirdikleri bir diğer konu da yaşam maliyetlerinin yüksekliğidir. Sarı Yelekliler, bu nedenlerden dolayı Fransız hükümetinden çeşitli taleplerde bulunmuşlardır. Sarı Yelekliler, söz konusu taleplerini 29 Kasım 2018 tarihinde kırk iki maddelik bir liste halinde yayımlamıştır (Sayed, 2018). Bu talepler; ekonomi, politika, çevre ve sağlık ile jeopolitika alanlarında olmak üzere toplamda dört başlık altında toplanmıştır. Anılan liste bir manifesto niteliğindedir. Sarı Yelekliler'in; akaryakıt fiyatlarının azaltılması, varlık vergisinin yeniden düzenlenmesi ve asgari ücretin arttırılması talepleri bu listede ön plana çıkan istekler olarak dikkat çekmektedir.

Hareket içinde yer alanlara, Sarı Yelekliler denmesinin nedeni şudur: Sarı Yelekliler Fransız kanunları gereği her vatandaşın arabasında bulundurmasının zorunlu olduğu sarı yelekleri giyerek eylemlerde bulunmuşlardır (Friedman, 2018). Sarı yeğin seçilmesinin en önemli nedeni, işçi sınıfının çalışma giysisi olmasıdır. Ayrıca sarının dikkat çekici bir renk olması ve yeleklerin herkes tarafından kolaylıkla edinilebiliyor olması da bu objenin seçilmesinde etkili olmuştur. Sarı Yeleklilerin eylemleri Fransa'yla sınırlı kalmamış, dünyanın çeşitli ülkelerinde de sürmüş ve pek çok kez haberlere konu olmuştur.

Toplumsal olayların sunumu, habercilik pratikleri açısından önemli bir yere sahiptir. Öyle ki; toplumsal olayları ortaya çıkaran nedenler, haber metni içerisinde yeniden bağlamsallaştırılarak araçsallaştırılabilir. Bu durum haber metninin ideolojik ve dolayısıyla da problemleri bir hal almasına neden olur. Buradan hareketle çalışmanın konusunu 17 Kasım 2018 tarihinde Fransa'da başlayan Sarı Yelekliler Hareketi'nin

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

(Yellow Vests Movement) Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazetelerindeki sunumu oluşturmaktadır. Konuya ilişkin haberler, eleştirel söylem çalışmaları kapsamında Teun Adrian van Dijk'ın geliştirmiş olduğu sosyobilişsel yaklaşım içinde yer alan "makro-mikro modeli" çerçevesinde çözümlenmiştir.

1. Teun Adrian van Dijk'ın Yaklaşımı Bakımından Kuramsal Bir Temel

Eleştirel söylem çözümlemesi metin ve konuşma yapılarına odaklanmaktadır. Teun Adrian van Dijk'a göre (1993: 252), eleştirel söylem çözümlemesi çalışmacıları her şeyden önce, gücün kötüye kullanımının söylem boyutlarını incelemektedir. Adaletsizlik ve eşitsizlik de gücün kötüye kullanımından kaynaklandığı için bu kavramlar da eleştirel söylem çözümlemesinin yakından ilgilendiği konular arasındadır. Güç sahibi konuşmacılar; güçlerini söylem düzeyinde de sergilemeye çalışıyorsa bu durum incelenmelidir. Eğer güç sahiplerinin yapılandırdıkları söylemler izleyicileri/okurları ikna edebiliyor veya etkileyebiliyorlarsa, bu süreçte söylemin inşasında tercih edilen yapıları ve stratejileri saptamak ve analiz etmek gerekir (van Dijk, 1993: 259).

Eleştirel söylem çözümlemesi, toplumsal eşitsizliklerin söylem düzeyinde yeniden üretimini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Eleştirel söylem çözümlemesi, toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten söylem yapılarını ve ideolojiyi çözümlyerek ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Çözümleme süreci, yaklaşımın sergilediği eleştirel duruştan beslenmektedir. Söz konusu eleştirelliğin kökenleri, Frankfurt Okulu'na kadar dayanır (Wodak ve Meyer, 2009: 6). Eleştirel olma yönü, eleştirel söylem çözümlemesini diğer söylem çözümlemesi yaklaşımlardan ayırır. Diğer söylem çözümlemesi çalışmacılarının aksine, eleştirel söylem çözümlemesi çalışmacıları açık bir sosyopolitik duruş benimsemektedir (van Dijk, 1993: 252). Bu sosyopolitik duruş toplumda yaşanan eşitsizliklere karşıdır. Böylece toplumsal eşitsizliği anlamak, ortaya çıkarmak ve en sonunda buna karşı gelmek amaçlanmaktadır (van Dijk, 2015a: 466). Bu nedenle eleştirel söylem çözümlemesi, politik olarak işlenmiş söylem çözümlemesi çalışmacılarının toplumsal bir hareketi olarak nitelendirilebilir (van Dijk, 2015a: 466).

Eleştirel söylem çözümlemesi; ırkçılık, sınıf ayrımı, cinsiyetçilik, ayrımcılık, ideoloji, ekonomik eşitsizlikler ve tahakküm ilişkileri gibi toplumsal eşitsizlikler

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

üzerine yoğunlaşmaktadır (Fairclough ve Wodak, 1997: 258). Eleştirel söylem çözümlemesi eşitsizlikleri; toplum/kültür, biliş ve söylem/dil üçgeni içinde irdelemektedir (Wodak ve Meyer, 2009: 14). Kuşkusuz, iktidar ve sermayenin doğurduğu güç de bu bağlamda eleştirel söylemin konularından biridir. Güç odakları, kendi ideolojilerini egemen kılmak için geliştirdikleri söylemlerle toplumsal eşitsizliklere neden olur (Wodak ve Meyer, 2009: 9). Eleştirel söylem çözümlemesi bu söylemleri mercek altına alır.

Teun Adrian van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesine bakışı sosyobilişeldir. van Dijk eleştirel söylem çözümlemesini; söylem, toplum ve biliş üçgeninde ele alır (van Dijk, 2015b: 64). Bu bağlamda geliştirdiği yaklaşımın adı Sosyobilişsel Eleştirel Söylem Çözümlemesi'dir. Sosyobilişsel yaklaşım da tıpkı diğer eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımları gibi sorun odaklı bir yaklaşımdır. Tek bir disiplinden yararlanmaz, çok disiplinli bir yaklaşım gerektirir (van Dijk, 2015b: 63). Bu yaklaşımı diğer eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımlarından ayıran en önemli fark, biliş üzerine yaptığı vurgudur. Diğer yaklaşımlar söylem ve toplum arasında konumlanırken, van Dijk bunlara biliş kavramını da eklemiştir. van Dijk bilişi, söylem ve toplum arasındaki bir ara yüz olarak ele alır (Ghachem, 2015: 265). van Dijk'a göre bilişsel arayüz, söylem yapıları ve sosyal yapılar arasındaki ilişkiyi anlama ve yorumlamada arabulucu bir rol oynamaktadır. Yani insanlar sosyal yapıları ve sosyal yapılar etkisinde gelişen söylem yapılarını ancak bilişsel arayüz ile anlamlandırabilir. Bu nedenle van Dijk'a göre eleştirel söylem çözümlemesinde biliş kavramı kilit bir role sahiptir. Bu yaklaşımın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal biliş kavramı, van Dijk'a göre (2009: 78) insanların diğer grup veya topluluklarla paylaştığı inanç ve sosyal temsillerdir. Sosyal biliş; bilgi, tutumlar, ideolojiler, değerler ve normları içeren ortak sosyal temsiller olarak tanımlanır (Ghachem, 2015: 265). van Dijk'ın söylem ve söylemi çözümlerken başvurduğu eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımını anlayabilmek için; söylem, ideoloji, güç ve sosyal biliş kavramlarına yakından bakmak gerekir.

1.1. Söylem

Söylem, ideolojik olarak her zaman şeffaf değildir. Dolayısıyla söylem çözümlemesi her zaman söylem sahiplerinin ideolojik inançlarının ne olduğunu

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

ortaya çıkarmamıza izin vermez. Bu durum; iletişimsel durumun tanımı, ya da diğer bir deyişle bağlam ile ilgilidir (van Dijk, 2006: 124). İdeolojik söylem, sürekli kişisel ve bağlamsal olarak değişkenlik gösterir (van Dijk, 2006: 124). İdeolojik söylem genellikle, söylemin altında yatan tutumları ve kutuplaşmış ideolojileri gösterir. Tipik olarak, "bizler"ın, yani iç grubun pozitif/olumlu özelliklerini ve "onlar"ın yani dış grubun negatif/olumsuz özelliklerini vurgulayan bir yapıdadır (van Dijk, 2013: 180). İdeolojiler söylem yoluyla edinilir, yürürlüğe konur ve çoğaltılırsa, bunun bir dizi söylemsel yapı ve strateji aracılığıyla gerçekleşmesi gerekir. Örneğin, "biz" zamiri bu yapılardan biridir. Genel olarak var olan konuşmacının iç grubuna atıfta bulunmak için kullanılır (van Dijk, 2006: 124). Öte yandan bir sözcüğün veya ifadenin içeriğindeki belirli bir tonlama, vurgu veya yoğunluk; cinsiyetçi veya ırkçı olarak yorumlanabilir (van Dijk, 2006: 124). Bu tercihler, söylem yapılarına ve stratejilerine örnek olarak gösterilebilir.

Kendi başlarına karmaşık fenomenler olarak çözümlenen söylemler, birçok yapı düzeyinde tanımlanır ve çok çeşitli teoriler ve alt disiplinler açısından açıklığa kavuşturulur (van Dijk, 2008: 192). Söylem grameri, anlambilim (semantik), biçim, retorik, konuşma çözümlemesi, hikâye çözümlemesi, tartışma çözümlemesi, pragmatik ve göstergebilim bu yapılardan birkaçıdır (van Dijk, 2008: 192). Bu seviyeler iki başlık altında kategorize edilir: mikro (yerel) seviye ve makro (evrensel) seviye (van Dijk, 2008: 192). Bu başlıklar altında yapılan çözümlemelerin temel ilkeleri sıralılıktır. Söylemin her seviyesinde (sözcük, cümle, anlam, konuşma eylemi, dönüş, vb.) her birim, daha önce yorumlanmış birimler tarafından koşullandırılmış olarak üretilir, yorumlanır ve çözümlenir. Bu durum haber çözümlemesi için de geçerlidir (van Dijk, 2008: 192). Söylemler sadece haberlerde olduğu gibi "sözlü" boyutla sınırlı değildir. Aynı zamanda ses, müzik, görüntü ve film gibi semiyotik yani göstergebilimsel boyutlara da sahiptir (van Dijk, 2008: 192).

Eleştirel çözümlemenin ana amacı olarak ele aldığımız tahakkümün söylemsel olarak yeniden üretimi, üretim ve alım olarak iki büyük boyuta sahiptir. Eleştirel söylem çözümlemesi bu iki boyutu ele alırken, metin ve konuşma yapılarına odaklanır. Eğer güçlü konuşmacılar ya da gruplar güçlerini söylemde yürürlüğe koyar ya da başka türlü sergilerlerse, bunun nasıl yapıldığının tam

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

olarak bilinmesi gerekir (van Dijk, 1993: 259). Böylece izleyicilerini ikna edebiliyor veya başka türlü etkileyebiliyorlarsa, bu sürece hangi söylemsel yapıların ve stratejilerin dahil olduğunu bilmek bir gereklilik olarak karşımıza çıkar (van Dijk, 1993: 259). Eleştirel söylem çözümlemesinin amacı, gücün kötüye kullanımının yaygınlaşmasında işlevsel olan söylem yapılarının çözülmesidir. Güç ve gücün kötüye kullanımı sosyal gruplar arasındaki ilişkiler açısından tanımlandığından, bu tür söylemler genellikle ideolojik temellere dayanır. Dolayısıyla eleştirel söylem çözümlemesi alanında çalışan araştırmacılar, baskın sosyal grupların eylemlerinin altında yatan tutum ve ideolojileri sergileme eğilimini gösteren söylem yapılarına odaklanmaktadır (van Dijk, 2015b: 71). Eğer erkekler kadınları toplantılardan dışlarsa, beyazlar siyahların basına erişimini kısıtlarsa; burada söylem baskınlığı, iletişimsel ayrımcılık, marjinalleştirme veya dışlanma söz konusudur. Böylece bazı sesler sansürlenir, bazı görüşler duyulmaz, bazı perspektifler göz ardı edilir; söylemin kendisi ayrı bir yapı haline gelir (van Dijk, 1993: 260). van Dijk'a göre (1993: 260) iletişimsel ayrımcılık süreci de gücün yeniden üretim süreçlerinin bir parçasıdır.

Metin ve konuşma; eylem ve söylemin doğasını açıklayan zihinsel modeller tarafından üretilir ve anlaşılır (van Dijk, 2013: 180). van Dijk'ın yaklaşımına göre söylem, makro ve mikro olmak üzere iki düzeyde örgütlenir. van Dijk (2015b: 71), söylemin sosyobilişsel organizasyonunu şöyle şematize eder:

Tablo 1. Söylemin Sosyobilişsel Organizasyonu

Yapı düzeyi	Biliş	Toplum
Makro	Toplumsal olarak paylaşılan bilgi, tutumlar, ideolojiler, normlar, değerler.	Topluluklar, gruplar, organizasyonlar.
Mikro	Toplum üyelerinin deneyimlerinin kişisel zihinsel modelleri.	Toplum üyeleri arası etkileşim/söylem

Kaynak: (van Dijk, 2015b: 71)

1.2. İdeoloji

İdeolojiler, bilişsel ve sosyal işlevlere sahiptir (van Dijk, 2006: 117). İdeoloji sosyal gruplar tarafından paylaşılan, sosyal bilişin özel bir formudur. İdeolojiler; yeniden üretim ve karşı koymanın bir aracı olarak hizmet eden, sosyal temsil ve

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

pratiklerinin bir formudur (van Dijk, 2001: 12). İdeolojiye yönelik eleştirel yaklaşımların çoğunun temel sorunu, yalnızca sosyal bilimlerden ilham almaları ve oldukça karışık felsefi yaklaşımları referans almalarıdır. Ayrıntılı ve açık bilişsel analizi görmezden gelirler ve bu nedenle sosyal yapıları, sosyal üyeler olarak bireylerin sosyal pratikleri ve söylemleri ile açıkça ilişkilendiremezler (van Dijk, 1995a: 21).

Eleştirel söylem çözümlemesi çerçevesinde ideoloji; toplum, söylem ve sosyal bilişi birbirine bağlayan kavramsal üçlünün içerisine eklenmiştir (van Dijk, 1995a: 17). Onlar bir tarafta, söylem ve eylemin temelindeki bilişsel temsiller ve süreçler arasında; diğer tarafta sosyal grupların çıkarları ve sosyal konumları arasında “arayüz” olarak işlev görmektedir (van Dijk, 1995a: 18). İdeolojiler sadece “düşünceler sistemi” veya “yanlış bilinç” değildir. İdeolojiler; sosyal bilişin çok özel temel çerçeveleridir. İdeolojiler, egemen grupla sınırlı değildir. Muhafız sınıflar da ideoloji paylaşırlar.

1.3. Güç

van Dijk (1995b: 11) meşru veya “kabul edilebilir” gücü (*power*), kötüye kullanılan güçten (*power abuse*) ayırabilmek adına ikincisi için tahakküm (*dominance*) kavramını kullanır. van Dijk’a göre (2015b: 71) güç ve tahakküm kişilerarası ilişkilerin bir özelliği olarak değil, sosyal gruplar veya örgütler arasındaki özel bir kontrol ilişkisi olarak tanımlanır. Kontrolün sosyal ve bilişsel olmak üzere iki boyutu vardır. Sosyal boyut, üzerinde tahakküm kurulan grupların ve üyelerinin eylemlerinin ve dolayısıyla da söylemlerinin kontrolüdür. Bilişsel boyut ise zihinsel modeller ile bilgi, tutumlar ve ideolojiler gibi kişisel ve sosyal olarak paylaşılan bilişlerinin kontrolünü ifade eder (van Dijk, 2015b: 71). Güç, genellikle sosyal olarak değerli kaynaklara ayrıcalıklı erişime dayanır. Servet, gelir, bilgi veya statü bu kaynaklardan bazılarıdır (van Dijk, 1995b: 10). Tahakküm ise genellikle sosyal kaynaklara sürekli ayrıcalıklı erişimi isteyen ve bu eşitsizliğin meşrulaştırılmasını amaçlayan stratejileri içeren yeniden üretim süreçlerini ifade etmektedir. Bu durum, kamu söylemine erişim için de geçerlidir. Örneğin kitle iletişim araçlarına sahip olmak gibi (van Dijk, 1995b: 11). Demokratik toplumlarda kitle iletişim araçlarına sahip olmak, sosyal alanda söz sahibi olunması anlamına gelir. Bu durum güç

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

kazanmak veya var olan gücü sürdürebilmek için önemlidir. Dolayısıyla, kitle iletişim araçlarını kontrol etmek, çağdaş enformasyon toplumlarında sosyal gücü elde etmenin önemli koşullarından biridir (van Dijk, 1995b: 11).

Eleştirel söylem çözümlemesi, öncelikle güç ve gücün kötüye kullanımının söylemsel olarak yeniden üretilmesiyle ilgilenmektedir. Bilgi büyük ölçüde söylemle çoğaltıldığından, bu üçlü arayüzün (güç, gücün kötüye kullanımı ve gücün söylemsel olarak yeniden üretilmesi) eleştirel söylem çözümlemesi yoluyla incelenmeye gereksinim duyduğu açıkça görülmektedir (van Dijk, 2011: 28). Eleştirel söylem çözümlemesi, söylemi kontrol etmek için bilginin nasıl kötüye kullanıldığına veya alıcıların bilgilerinin güç sahibi grupların çıkarları doğrultusunda nasıl manipüle edilebileceğine odaklanır (van Dijk, 2011: 36). Söylem, gücün kullanımında önemli bir rol oynamaktadır (van Dijk, 2015b: 71).

1.4. Sosyal Biliş

Sosyal biliş, toplum ve biliş kavramlarının kesişim noktasına işaret etmektedir. Bu bağlamda sosyal biliş, bir arada yaşayan insanların öğrenme süreçlerini ifade eder. van Dijk sosyal biliş kavramına odaklanan bir eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı geliştirmiştir. Nitekim yaklaşım, adını da sosyal biliş kavramına olan duyarlılığından almıştır. van Dijk (1993: 259) söylem yapıları ile sosyal biliş yapıları arasındaki ilişkilere odaklanmamız gerektiğine vurgu yapar. Böylece toplumda eşitliksiz güç ilişkilerine neden olan ve söylem yolu ile yayılan ideolojilerin açık ve berrak bir görünüm kazanacağına inanır.

van Dijk'ın sosyobilişsel yaklaşımı, bilişi bireysel bilişin ötesine taşımaktadır. Bireysel ilişkilerden çok toplumsal ilişkilerle ilgilenmektedir. van Dijk'a göre (2015b: 70) eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı toplumda güç sahibi grupların güç istismarının yanı sıra kurumlar, kuruluşlar, işletmeler ve ulus devletlerinin eylemleri ile de ilgilenmektedir. van Dijk sosyal biliş kavramının önemine yaptığı vurguyla, toplumsal anlam üretim süreçlerine odaklanmaktadır. Bu nedenle yaklaşımda, kelimelerin sözlük anlamından çok toplumsal anlamına odaklanılmaktadır. Sosyobilişsel yaklaşıma göre bilgi aygıtına imtiyazlı erişime sahip olan güç odakları, bilginin işlenmesinde de etkindir (van Dijk, 2015b: 68-69)

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

Öyle ki güç odakları kendilerinin erişimine sahip olduğu bilgiyi paylaşmadan önce, ona kendi çıkarlarına uygun ideolojik anlamlar yüklemektedir. Daha sonra ideoloji, söylem aracılığı ile yaygınlaşmaktadır. Bu ideoloji kimi zaman bir kişi kimi zaman bir kurum kimi zaman bir sermaye sahibi kimi zaman da bir iktidara ait olabilmektedir (van Dijk, 2015b).

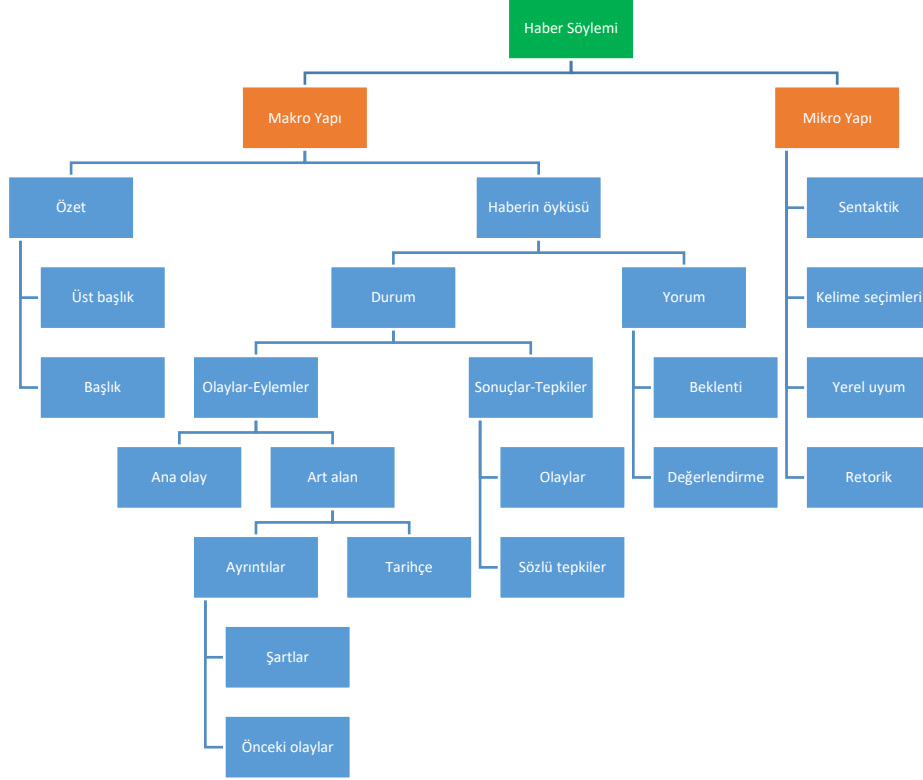
2. Yöntem

Çalışmada uygulanan çözümleme, Teun Adrian van Dijk'in sosyobilişsel yaklaşımı içerisinde yer alan makro ve mikro yapı modeline dayanmaktadır. Çalışma kapsamında belirlenen haberler, bu model kullanılarak çözümlenmiştir. Çalışmada makro ve mikro yapı modelinin tercih edilmesinin nedeni, modelin haberleri çözümlemedeki yetkinliğidir (Özer, 2015; 2018). Söylem çözümlemesi, genellikle dilbilimsel göstergelere odaklanmaktadır. Dilbilimsel göstergelere odaklanan metin çözümlenmeleri, metnin ideolojik yönünü ortaya koyma yönünden eksik kalmaktadır. Bu çalışma; dilbilimsel analizlere ihtiyaç duyduğu kadar, aynı zamanda ideolojik analizler yapmaya da olanak sağlayacak bir yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla van Dijk'in geliştirdiği makro ve mikro yapı modeli bu ihtiyaçları karşılayan kavramsal ve metodolojik bir çerçeve vaat etmektedir. van Dijk'a göre (1995b: 15) haber anlayışını sosyal olarak paylaşılan bilginin bir işlevi olarak kabul edersek, bu durum bilgilerin ve dolaylı olarak anlayışın da kontrol edilebilmesi anlamına gelir. Bu durum haber medyasının politikleşmesi ile ilgilidir. Politikleşen haber medyası demokratik olarak var oluş amacından uzaklaşarak manipülatif bir hal almaya başlar. van Dijk (2011: 28) güç ve gücün kötüye kullanımının politik tahakküm ve çağdaş demokrasilerdeki manipülasyon sorununa odaklanır. Bu durum ideolojik üretim süreçlerini işaret eder. van Dijk'ın haber metinlerindeki ideolojik üretime verdiği önem, bu çalışma kapsamında makro-mikro çözümleme modelinin seçilmesinde etkili olmuştur.

Belirlenen amaç doğrultusunda çalışmada iki soruya yanıt aranmıştır:

1. Haberlerde makro düzeyde nasıl bir ideolojik üretim yapılmıştır?
2. Haberlerde mikro düzeyde nasıl bir ideolojik üretim yapılmıştır?

Grafik 1. Eleştirel Söylem Çözümlemesinde Makro ve Mikro Yapı Modeli

Kaynak: (Çalışır, 2009: 83)

Bu çalışmada Sarı Yelekliler Hareketinin Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazetelerindeki ideolojik sunumu ele alınmıştır. Söz konusu gazetelerin seçilmesinin nedeni, bu gazetelerin birbirinin ideolojik olarak aksi yönünde konumlanmış olmalarıdır. Böylece haber metnindeki ideolojik üretim, net biçimde ortaya konabilecektir. Bu bağlamda Cumhuriyet gazetesi iktidar karşıtı ve merkezden sola doğru bir çizgiyi; Yeni Şafak gazetesi ise iktidara yakınlığı ile bilinen, hükümet politikalarını destekleyen ve merkezden sağa doğru bir çizgiyi temsilen tercih edilmiştir. Bu tercihler farklı ideolojiye sahip iki gazetenin aynı olaya ilişkin haberleri, söylemsel düzeyde ideolojik olarak nasıl sunduklarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Buradan hareketle çalışma kapsamında belirlenen iki gazetenin de basılı sayılarındaki haberler incelenmiştir.

Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazetelerinin 17 Kasım 2018 ile 17 Şubat 2019 tarihleri arasında üç ay boyunca yaptığı haberler taranmıştır. İncelemeye, yalnızca

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

dış haberler kategorisinde yer alan haberler dahil edilmiştir. Cumhuriyet gazetesinden 30, Yeni Şafak gazetesinden ise 31 haber taranmıştır. Cumhuriyet gazetesinde 30 haberden 10 tanesine hem ilk sayfada hem de iç sayfada yer vermiştir. Yeni Şafak gazetesinde ise 31 haberden 13 tanesine hem ilk sayfada hem de iç sayfada yer vermiştir. Haber sayısının fazlalığı, eleştirel söylem çözümlemesi bakımından araştırmayı zorunlu olarak bir veri sınırlamasına itmektedir. Bu bağlamda makro yapı bakımından bu haberleri temsilen Cumhuriyet gazetesinden 4, Yeni Şafak gazetesinden 4 olmak üzere toplam 8 haber çözümlenmiştir. Öte yandan mikro yapı ise, genel bir bakışı işaret etmesinden ve örnek verme zorunluluğu olmamasından dolayı tüm haberler üzerinden yapılmıştır.

3. Makro ve Mikro Yapı Çözümlemesi

3.1. Cumhuriyet Gazetesi

“Metinde sıralanan ardışık önermeler birbirine nasıl bağlanmıştır” sorusu, metin içindeki yerel bağdaşıklıkla işaret etmektedir. Ancak metinde yalnızca yerel bağdaşıklık aranmamaktadır. Yerel bağdaşıklığın yanı sıra global (evrensel) bağdaşıklık da önemli bir yere sahiptir (van Dijk, 1991: 112-113). Ardışık cümleler arasındaki anlam ilişkilerinin ötesinde, bir metin aynı zamanda evrensel, yani global bir anlam bütünlüğüne sahiptir. Global bağdaşıklık, hepimizin sezgisel olarak temalar veya konular olarak bildiğimiz şeylerle tanımlanmaktadır. Bu sayede metne ait en önemli enformasyon, kavramsal olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramlar, çoğunlukla anlamsal makro önermeler şeklinde betimlenmektedir. Böylelikle makro önermeler, özetleme gibi uygulamalarla karmaşık enformasyonu azaltmaya yaramaktadır. Aynı zamanda makro önermeler temaların hiyerarşik düzenini inşa ederek, metnin tema yapısını düzenlemede işlevsel bir role sahiptir. Haber söyleminde ise makro yapının en tepesinde, geleneksel olarak konumlandırılan haber başlıkları yer almaktadır. Haber başlıklarını haber girişleri, haber girişlerini ise haber metni izlemektedir (van Dijk, 1991: 112-113).

Başlık: *SARI YELEKLİLER İSYANI* (18 KASIM 2018)

Haber Girişi/Spot: *“Fransa’da Cumhurbaşkanı Macron’un tartışmalı ekonomik reform paketine tepkiler dinmiyor. Son olarak yakıt vergisinin artırılmasını protesto*

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

eden sarı yelekli binlerce kişi alanlara çıktı. Paris'te 'Yalancı', 'Zenginlerin başkanı Macron' sloganları atıldı. Élysée Sarayı'na yürümek isteyenleri polis engelledi. Eyleme halkın desteğinin yüzde 76 olduğu belirtildi."

Haber Metni: *"Fransa yakıt fiyatlarındaki artışa karşı dün ülke genelinde protestolara sahne oldu. Başkent Paris başta olmak üzere pek çok kentte on binlerce kişi meydanlara çıktı, Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un tartışmalı ekonomik reform paketine karşı tepki gösterdi. Halihazırda Macron'a karşı sendikaların ara ara eylemlerinin sürdüğü ülkede son olarak yakıt vergisinin artırılması kararıyla birlikte Jacline Mouraud isimli bir kadının sosyal medya üzerinden başlattığı kampanyaya yoğun ilgi oldu. Macron'un akaryakıttaki vergilerin aşağı çekilmesinin söz konusu olmadığı çıkışı gündeme yansırken 'Sarı yelek' adı altında örgütlenen eylemciler dün yönetimi protesto için sokaklara çıktı, yolları kapattı. Muhalefet ve sendikalar da eyleme destek verirken birçoğu alanda kendi sembollerini kullanmadı. Paris'teki eylemlerde "Macron istifa", 'Yalancı', 'Zenginlerin başkanı Macron' sloganları atıldı. Élysée Sarayı'na yürümek isteyen kalabalığı polis engelledi. Yerel basın, eyleme halkın desteğinin yüzde 76 olduğunu aktaran anketlere yer verdi. Son dönemde Macron'un kamuoyu desteğinin düşüştüğü biliniyor. Öte yandan İçişleri Bakanlığı, çocuğunu doktora götürmek üzere aracını süren bir kadının kalabalığı görünce panikleyerek kaza yaptığını, eylemcilerin arasına aracıyla girdiğini, olayda bir kişinin yaşamını yitirdiğini duyurdu. 20 kişinin de yaralandığı kaydedildi."*

Cumhuriyet gazetesi konuyla ilgili ilk habere, gazetenin birinci sayfasında "SARI YELEKLİLER İSYANI" başlığı ile yer vermiş, detaylı bilgi için okuru iç sayfaya yönlendirmiştir. Başlığı ilk defa okuyan birinin konu hakkında değerlendirme yapması mümkün değildir. Sarı Yeleklilerin kim olduğu, neden isyan ettikleri ya da başkaldırdıkları anlaşılamamaktadır. Dolayısıyla başlıkta bir enformasyon eksiltimine gidilmiş olduğu ve bir genelleştirme yapıldığı görülmektedir. Sarı Yeleklilerin kim olduğunu ve olup bitenleri anlamak için okuyucunun haberin girişini/spotunu da okuması gerekmektedir.

Haber girişinin ilk cümlesinde gazete, Cumhurbaşkanı Macron'un kararını "tartışmalı" olarak yorumlamaktadır. Bu ifade gazetenin Sarı Yeleklilerden yana bir

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

duruş sergilemeye çalıştığını düşündürmektedir. “Tartışmalı” olarak ifade edilen ekonomik reforma ilişkin hiçbir bilginin paylaşılmamış olması da dikkat çekicidir. Sarı Yeleklilerin neden isyan ettikleri spot okunduktan sonra anlaşılmaktadır. Bu durum, başlıklardan haberin içine gidildikçe, genelden özele gidiş bir olduğunu göstermektedir.

İkinci cümlede ise sarı yelekli kişilerin “son olarak” yakıt vergisinin artırılmasını “protesto” ettiği ifade edilmiştir. Haberde; “son olarak” ve “protesto” ifadelerinin tercih edilmesi anlamlıdır. Bu ifadeler, gazetenin Sarı Yelekliler hakkında bağlam bilgisinin inşa edilmesinde işlevsel ve stratejik bir öneme sahiptir. Öyle ki, bu eylem Sarı Yeleklilerin ilk eylemi değildir. Sarı Yelekliler farklı nedenler dolayısıyla başka eylemlerde de bulunmuşlardır. Bu durum Sarı Yeleklilerin asi bir grup olduğu düşüncesini akıllara getirmektedir. Öte yandan “protesto” ve “protestocu” kavramlarının sosyobilişsel olarak öznesine genellikle olumsuz bir anlam yüklemektedir. Bu kullanım geleneksel haber yazım pratiklerinden süregelen yaygın ve yanlış olmayan bir kullanım olmakla beraber, kavramın toplum içinde sahip olduğu sosyobilişsel anlam ile değerlendirilince stratejik bir önem kazanmaktadır. Son cümlede ise eyleme halk desteğinin yüzde 76 olduğu belirtilerek toplumun bu harekete olan desteği ifade edilmiştir. Haberin başlığı ve girişi ilk okunduğunda zihinlerde Sarı Yeleklilerin “isyankâr asiler topluluğu” olduğu izlenimi oluşmaktadır. Ancak son cümlede, harekete verilen desteğe yönelik paylaşılan sayısal veri ile bu izlenim dengelenmiştir.

İç sayfaya geçildiğinde haber fotoğrafı ve haber metni yer almaktadır. Haber başlığı haber fotoğrafı üzerinde yer alan almaktadır ve ‘SARI YELEK’ İSYANI şeklindedir. Sarı Yelek ifadesinin tırnak içine alınması dikkat çekicidir. Başlık ve haber içeriği birlikte değerlendirildiğinde anlamda kayma olduğu görülmüştür. Nitekim başlık ilk okunduğunda isyanın sanki sarı yelek için olduğu düşünülmektedir. Ancak gerçek böyle değildir. Sarı yelek sadece, eylemcilerin giymiş oldukları kıyafeti ifade etmektedir. Eylemlerin sebebi sarı yelek değildir.

Haber metnine bakıldığında haber girişinde gazetenin Sarı Yeleklileri doğrudan Fransa şeklinde genelleyerek ifade ettiği görülmektedir. Bu genelleme, Sarı Yeleklilerin aslında Fransa'nın kendisi olduğu anlamını doğurmaktadır. Bir de

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

Fransa'nın karşısında olanlar bulunmaktadır. Onlar, tartışmalı olarak nitelendirilen ekonomik reformun sorumlularıdır ve bu sorumluların başında ise Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron bulunmaktadır. Haber metnin devamında Sarı Yeleklilerin protesto nedenlerinin detaylarına yer verilmiştir. Bu detaylar ile eylemcilerin haklılıkları pekiştirilmeye çalışılmıştır. Bu hareketin siyasal bir hareket değil, bir halk hareketi olduğu vurgulanmıştır. Macron'a yönelik atılan sloganlara yer verilmiştir: "Macron İstifa", "Yalancı", "Zenginlerin başkanı Macron". Son olarak anketlerde halkın bu harekete desteğinin yüzde 76 olduğu bilgisi yeniden verilmiş ve Macron'un kamuoyu desteğinin düşüşte olduğu ifade edilerek haber metni kapanmıştır. Gazetenin ilk haberde her ne kadar Sarı Yeleklilerden yana bir duruş sergilemeye çalıştığı anlaşılrsa da, gazete geleneksel gazetecilik kodlarını kullanmaktan kaçınmadığı için dilsel düzeyde zaman zaman Sarı Yeleklileri asiler olarak sunmaktan kaçınmamıştır.

Başlık: *SARI YELEKLİ ÖFKE DİNMIYOR (2 ARALIK 2018)*

Haber Girişi/Spot: *"Fransa'da, iki hafta önce akaryakıt zamlarıyla birlikte alevlenen Macron yönetimine karşı protestolar ülke genelinde dün de sürdü. Paris'teki Champs-Élysées Caddesi'ne girmek isteyen eylemcilere polis biber gazı ve tazyikli suyla müdahale etti. Eylemciler araç ve çöp kutularını ateşe verdi. 100'e yakın kişi yaralandı, 200'den fazla eylemci gözaltına alındı."*

Metinden Bir Bölüm: *"Fransa'da, akaryakıt zamlarıyla birlikte alevlenen Macron yönetimine karşı protestolar başta başkent Paris olmak üzere ülke genelinde dün de sürdü. Yaklaşık iki hafta önce sosyal medyadan başlatılıp meydanlara inen, 'Sarı Yelekliler' adı altında gerçekleşen eylemlerde dün Paris sokakları adeta savaş alanına döndü. Paris'teki ünlü Champs-Élysées Caddesi polis tarafından kapatıldı."*

Gazete haber başlığı ve haberin girişini gazetenin ilk sayfasında paylaşmıştır. Haber metni ve detaylar için okur iç sayfaya yönlendirilmiştir. Haber başlığı okunduğunda Sarı Yeleklilerin öfkeli bir topluluk olduğu ve bu öfkenin bitmek bilmediği anlaşılmaktadır. "Öfke" sözcüğü, TDK sözlüğe göre; "engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet ve gazap" anlamına gelmektedir. Yani Sarı Yelekliler; saldırgan ve kızgın bir

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

topluluktur. Sonuç olarak başlıkta Sarı Yeleklilerin, şiddet içerisinde yoğrularak sunulduğu görülmektedir. Gazete ilk haberde olduğu gibi bu haberde de Sarı Yeleklileri başlıklarında etiketlemeye devam etmiştir. İlk haberdeki “isyan” tercihi, bu haberde yerini “öfke”ye bırakmıştır. Bu sunum ışığında Sarı Yelekliler Hareketi, tehdit oluşturan bir boyuta doğru evrilmeye başlamıştır.

Başlıkta Sarı Yeleklileri öfkeli olarak nitelendiren gazete, haber girişinde aynı Sarı Yeleklilerin aslında akaryakıt zamlarını protesto ettiğini belirtmiştir. Böylelikle başlıkta bilgi eksiltimi yapılarak haberin en etkileyici unsuru olan başlık ile Sarı Yeleklilerin tehdit oluşturan bir topluluk olduğu anlamının oluşmasına neden olunmuştur. Haberin devamında eylemcilerin Champs-Elysees caddesine girmek istediğinde polisin biber gazı ve tazyikli suyla “müdahale ettiği” ifade edilmiştir. Gazete, polisin uyguladığı fiziksel şiddeti “müdahale etmek” şeklinde yumuşatarak vermeyi tercih etmiştir. Bu tercihler de yaygın olarak tercih edilen geleneksel gazetecilik kodları olmakla beraber, aynı zamanda ideolojik olarak işlevsel yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim haber fotoğrafında da tazyikli suyla fiziksel şiddet uygulayan polislerin kendisi görülmemekte, ancak şiddete maruz kalan Sarı Yeleklilerin suyun şiddeti ile savrulan ve yerde sürüklenen görüntüleri görülmektedir. Böylelikle fiziksel şiddeti uygulayan polis öznesi gizlenmiş ve şiddetin boyutu hafifletilmişken, öte yandan eylemcilerin araç ve çöp kutularını ateşe vermesi açık bir dille ifade edilmiştir. Buradan hareketle gazetenin dil tercihlerinin genel değil özel bir tercih olduğu önermesini yapmak mümkündür. Son olarak haber girişi, 100’e yakın kişinin yaralandığı ve 200’den fazla eylemcinin gözaltına alındığı bilgisiyle son bulmaktadır. Haber dilinin oluşturduğu anlam ve bağlam bilgisi neticesinde anlaşılmaktadır ki, 100’e yakın kişinin yaralanmasının sorumlusu hiç şüphesiz öfkeli bir topluluk olan Sarı Yeleklilerdir. Nitekim bu olaylar sonucunda 200’den fazla eylemci gözaltına alınmıştır. Gazetenin inşa ettiği bağlam, okurları tüm bu yaşananların sorumlusunun Sarı Yelekliler olduğunu düşünmeye itmektedir. Haber girişi bu anlam ile kapanmaktadır.

Gazetenin tercih ettiği aktif çatılı ve pasif çatılı cümle yapılarına da dikkat çekmek gerekmektedir. Örneğin son cümlede 200’den fazla kişinin göz altına alınmış olması, göz altına alma eylemini gerçekleştiren polisleri bu tablo içinde

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

silikleştirmektedir. Eylemin yani tutuklama işleminin öznesi olan polisler, pasif çatı kullanılarak gizlenmiştir. Eylemden etkilenen Sarı Yeleklileri ise ön plana taşınmıştır. Böylelikle bu cümleden hemen önce 100'e yakın kişinin yaralanmasının sorumlusu, yasa dışı faaliyetlerde bulunma potansiyeli taşıyarak tutuklanmış olan Sarı Yeleklilere yüklenmiştir. Sonuç olarak Sarı Yelekliler bu yaralanmaların potansiyel faili konumuna itilmiştir. Ancak insanların yaralanmasına neden olan ve fiziksel şiddet uygulayanlardan biri olarak polisler bu anlatıda bir özne olarak yer almamaktadır. Hatta haber fotoğrafında polisler, tazyikli suyla fiziksel şiddet uygularken bile kadraj dışında bırakılmıştır.

Gazete iç sayfada "*Fransa'da öfke dinmiyor*" başlığına yer vermiştir. Birinci sayfada Sarı Yelekliler üzerinde yoğunlaşan öfke vurgusu burada Fransa ile genele yayılmıştır. İç sayfadaki haber fotoğrafında dumanlar içinde tekme savuran bir Sarı Yelekli görülmektedir. Başlık ve fotoğrafın birbirini tamamlar nitelikte olduğu görülmektedir. Haber fotoğrafı başlıkta oluşan anlamı pekiştirmek adına işlevsel olarak kullanılmıştır.

Haber metninde paylaşılan şu ifadeye dikkat çekmek gerekmektedir: "*Yaklaşık iki hafta önce sosyal medyadan başlatılıp meydanlara inen, 'Sarı Yelekliler' adı altında gerçekleşen eylemlerde dün Paris sokakları adeta savaş alanına döndü.*". Gazete, eylemcilerin eylemlerini Sarı Yelekliler adı altında gerçekleştirdiğini belirtmiş ve Sarı Yelekliler ifadesini tırnak içinde vermiştir. Buradan gazetenin Sarı Yeleklilere karşı mesafeli bir duruş sergilediği anlaşılmaktadır. Gazete yorum yapmaktan kaçınmış ve eylemcilerin kendileri için kullandığı adı, eleştirel bir duruş sergileyerek tırnak içinde vermiştir. Bu duruş, cümlelerin devamında anlam kazanmaktadır. Cümlelerin devamında bu eylemler sonucunda Paris sokaklarının savaş alanına döndüğü paylaşılmıştır. Bu bağlamda gazeteye göre tüm bu gelişmelerin sorumlusu olarak Sarı Yelekliler işaret edilmiştir. Ancak Sarı Yelekliler kim ile savaşmaktadır sorusunun cevabı eksiktir. Bu sırada polisler ise ünlü Champs-Elysees Caddesini kapatmak ile meşguldür. Yani Sarı Yelekliler ile savaşmamaktadır. Haberin genel bir fotoğrafı çekildiğinde; bir tarafta etrafı talan eden öfkeli Sarı Yelekliler bulunmaktadır, diğer tarafta ise sokakları kapatarak korumaya çalışan polisler bulunmaktadır. Sonuç olarak Sarı Yelekliler

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

sokakları savaş alanına çeviren, saldırgan ve tehlike arz eden bir gruptur. Öyle ki bu durum ara başlıklardan da anlaşılmaktadır. Haber metninden sonra paylaşılan ara başlıklar şöyledir: “*En az 80 kişi yaralandı*”, “*Hükümet ikna edemedi*”. Tüm başlıklar sırasıyla okunduğunda görülmektedir ki Sarı Yelekliler; öfkeli, insanların hayatlarını tehlikeye atmaktadır ve ikna olmamakta ısrar etmektedir.

Başlık: *Sarı Yelekliler yeniden sokaklarda* (7 OCAK 2019)

Haber Girişi: “*Fransa’da akaryakıt zammını protesto amacıyla 17 Kasım’da başlayan ‘Sarı Yelekliler’ protestolarının sekizinci haftasında halk bir kez daha meydandaydı.*”

Başlık: *Fransa durulmuyor* (10 ŞUBAT 2019)

Haber Girişi: “*Fransa’da akaryakıt zamlarını protesto ile başlayan, Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron karşıtı gösterilere evrilen Sarı Yelekliler dün 13. perde için sokaklardaydı.*”

Makro ve mikro yapı modeline göre haberin spotu olmadığında haber metninin ilk paragrafı haber spotu olarak kabul edilir (Özer, 2018: 166). Yukarıdaki haberler bu ölçüt gözetilerek paylaşılmıştır. Çalışma kapsamında çözümlenen iki haber de başlık ve haber girişi ile birlikte çözümlenmiştir. Nitekim, bu iki haber de gazetenin inşa ettiği anlam ve duruş açısından benzerlik taşımaktadır.

7 Ocak tarihli haberin başlığında gazete, Sarı Yeleklilerin yeniden sokağa çıktığını ifade etmiştir. Gazetenin tercih ettiği “yeniden” vurgusu anlamlıdır. Bu ifade Sarı Yeleklilerin kararlılığına işaret etmektedir. Gazetenin haber dilinde oluşturmaya çalıştığı bu kararlılık, haberin fotoğrafında da gözlemlenmektedir. Öyle ki, haber fotoğrafının merkezinde yer alan bir eylemci; başında kask ve elinde kalkanı andıran bir metal kapak ile kendini savunurcasına kendini siper etmiş cesurca bir duruş sergilemektedir. Gazetenin bu sunumu bundan önceki sunumlarından farklılaşmaktadır. Gazete haber girişinde Sarı Yeleklileri halk ile aynı safta bulunan ve eylemleri sekizinci haftaya taşımış kararlı direnişçiler olarak sunmuştur. Ancak önceki haberlere bakılırsa Sarı Yelekliler isyankâr ve öfkeli bir topluluk olarak nitelendirilmiştir. Gazete bu tarihten ve bu haberden itibaren Sarı Yeleklileri kararlı

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

ve cesur direnişçiler olarak tasvir etmeye başlamıştır. Gazetenin hareketin başında izlediği duruşta meydana bu değişim bundan sonraki haberde de sürmüştür.

Gazete Sarı Yelekliler Hareketine ilişkin 13 Ocak tarihli haberinde “*Fransa durulmuyor*” başlığına yer vermiştir. Bu başlık ile gazete, Sarı Yeleklileri artık doğrudan Fransa halkı ile özdeş kılmıştır. Bir önceki habere kadar tırnak içerisinde ifade ettiği Sarı Yeleklileri, artık tırnak içinde vermemeye başlamıştır. Gazetenin haber dilinde ve söyleminde bir önceki haber ile başlayan dönüşüm bu haber ile devam etmiştir. Ancak gazete bu haber ile birlikte haber dilinde dramatik bir dönüşüm geçirmiştir. Öyle ki, artık Sarı Yeleklilerin sokakta bir araya gelmesi gazete tarafından “13. perde” olarak ifade edilmiş ve protestolar bir tiyatro sahnesi havasında sunulmuştur. Gazetenin, Hareketin başında tercih ettiği protesto ifadesi yerini gösteriye bırakmıştır. Öte yandan haber fotoğrafında da eylemcilerin kol kola girerek, toplu yürüyüş yapmalarına yer verilmiştir. Sarı Yeleklilerin bir önceki haberde de alt yapısı oluşturulan kararlı ve cesur direnişçiler tablosu bu fotoğraf ile anlamlı bir zemine oturmuştur. Gazete bu haber ile beraber, hareketin ilk başında Sarı Yeleklilere karşı takındığı mesafeli duruşu terk etmiş ve Sarı Yeleklilerden yana bir tavır takınmıştır.

Her iki haber de birlikte değerlendirildiğinde Cumhuriyet gazetesinin hareketin ilk başlarında Sarı Yeleklilere yönelik izlediği mesafeli duruşu terk ettiği ve eylemcilerden yana bir tavır takındığı gözlemlenmiştir. Gazetenin yaptığı haberler arasında bu tutarlılık çabası, objektiflik gereği veya koşullarının bir tezahürü olarak gelişmemiştir. Anlamlı ve bilinçli bir tercih sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çaba sonucunda; gazetenin hareketin ilerleyen zamanlarında Sarı Yeleklilerden yana bir duruş sergilemeye çalıştığı görülmektedir. Ancak hareketin başında gazetenin geleneksel gazetecilik kodlarını kullanmaktan vazgeçemediği için Sarı Yeleklileri, bilerek veya bilmeyerek, olup bitenlerin mutlak sorumlusu konumuna ittiği de görülmektedir. Gazetenin bağlamsal ve dilsel düzeyde izlediği bu duruş, hareket ilerledikçe tersine dönmüş ve bu dönüşüm kendi içinde tutarlılık göstergeleri ile pekiştirilmeye çalışılmıştır.

Metinlerde mikro yapı itibariyle ortaya konan tarz bakımından farklı sözcüklerin kullanıldığı görülür ve ayrıca farklı sentaktik yapılara da başvurulur.

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

Böylece az ya da çok aynı şey, tercihe bağlı olarak seçeneklerden birisi üzerinden dile getirilir. Bu yapıldığında metin bakımından da bir sonuç ortaya çıkar (van Dijk, 1991: 115-116). Dolayısıyla mikro ölçekte yapılan ve belirtilen bazı tercihler belli sosyal ve ideolojik içerikleri barındırmaktadır. Bu tercihler, haberi yazanların ideolojik tercihleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı; “Sarı Yelekliler”, “protesto”, “gösteri”, “eylem”, “isyan”, “yalancı”, “yeniden”, “engelledi”, “öfke”, “biber gazı”, “tazyikli su”, “meydanlara inmek”, “sokak”, “gözaltı”, “durulmuyor” kullanımları, haberi yazanların ideolojik konumunu yansıtmaktadır. Bu kavramlar gerçekten de Sarı Yelekliler ile Macron arasında bir denge göstergesi olan senaryonun bir parçasıdır. Bu senaryoyla bir hikâye yazılmıştır. Ancak hikâyenin sunumu ideolojiktir.

Dünya bilgisi ve inancına bağımlılık, öznel ve ideolojik bağdaşıklık yaratabilir: gazeteci için söz konusu olan anlam ile okuyucu için olan anlam aynı olmayabilir (van Dijk, 1991: 112). Haberlerdeki cümleler arasındaki nedensel, işlevsel ve referansal geçişler de bu yönde görev yapmaktadır. Bu bağlamda; muhabirin haberi yazmadan önce zihninde oluşturduğu anlam dünyası ile okurun haberi okuduktan sonra zihninde canlanan anlam dünyasının farklı olması, sosyobilişsel deneyimler ile açıklanabilir. Örneğin haberde eylemlerin nedeninin akaryakıt zamları olduğu ifade edilmiştir. Gözaltına alınmalar da 100'e yakın kişinin yaralanmasına bağlanmıştır. Bu durum, Sarı Yeleklilere destek vermek isterken isteyerek veya istemeyerek polis şiddetini meşrulaştırmaya kadar varmıştır.

Söylemde; belirtim, yorum, zıtlık ve örnek gibi ifadeler de önemlidir ve inşa edilen anlamı pekiştirmede işlevseldir (van Dijk, 1991: 112). Cumhuriyet gazetesi başlıklarda yorumlamalarda bulunmuştur. Örneğin “*Sarı Yelekliler yeniden sokaklarda*” başlığında yorumun izi belirgindir. Bu izin göstergesi “yeniden” ve “sokaklarda” sözcüklerinden geçmektedir.

Söylemde anlama etki eden unsurlardan biri de tarz unsurudur. Söylemde tarzın kendini gösterdiği alanlardan biri de cümle sentaksıdır. Kimi durumlarda otoriteler de, olumsuz eylemlerin failleri olabilmektedir. Ancak otoriteler olumsuz bir eylem gerçekleştirdiğinde bu eylemler, cümledeki sentaks yoluyla, yani sözdizimiyle, gizlenmektedir. Örneğin “200 kişiden fazla eylemci gözaltına alındı”

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

ifadesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Burada tutuklama eylemini gerçekleştiren polis öznesi pasif yapı kullanılarak gizlenmektedir. Ancak görülmektedir ki diğer haberlerde cümleler çoğunlukla aktif yapıyla verilmiştir. “Sarı Yelekliler yeniden sokaklarda” ve “SARI YELEKLİLER İSYANI” başlıkları bu bağlamda aktif yapı kullanımına yönelik örnekler olarak gösterilebilir. Bu örnek; dil kullanımının ve benimsenen tarzın, anlamı inşa ederken öznelere gizleme yetisiyle üstlendiği kritik önemi gözler önüne sermektedir.

3.2. Yeni Şafak Gazetesi

Başlık: *Sarı yelekliler ayaklandı* (18 KASIM 2018)

Haber Girişi: *“Fransa’da Emmanuel Macron hükümetinin yakıt zammı ve hayat pahalılığı, başkent Paris’te protesto edildi. Fransız şoförlerin sembolü olan sarı yelekler giyerek sokağa dökülen “Sarı Yelekliler” isimli örgüt, Paris’e giden bazı yolları kapattı. Mazotu ısınmak için kullanan köy ve kasaba halkları ise ‘Bu kış pahalı ısınacağız’, ‘Ek vergilerin kabul edilmesi mümkün değil’ sloganları attı. Bazı protestocular Macron’un maskesini taktı, boynuna ip geçirdi.”*

Haber Metni: *“Fransa genelinde, yüz binden fazla kişinin, iki bin ayrı eylem noktasında toplandığı ifade ediliyor. Güvenlik güçlerinin, ülkenin başkenti Paris’te çevre yolunu bloke etmek isteyen Sarı Yelekliler Halk Hareketi’ne izin vermediği bildirildi. Paris dışında ise bazı otoyolların ‘Sarı Yelekli’ eylemciler tarafından bloke edildiği açıklandı. Fransa’nın Güney’inde Toulouse Havlimanı yolu bloke edildiği kaydedildi. Fransa içişleri Bakanı Christophe Castaner, ülkenin üneydoğusunda bulunan Savole bölgesinde, 50 yaşında bir kadın göstericinin bir araba çarpması sonucu hayatını kaybettiğini açıkladı. Onlarca protestocunun ise farklı nedenlerden dolayı yaralandığı bildirildi.”*

Yeni Şafak gazetesi konuyla ilgili ilk habere, “Sarı yelekliler ayaklandı” başlığı ile yer vermiştir. Bu başlığın hemen yanı başında “MACRON’UN BOYNUNA İP DOLADILAR” şeklinde büyük puntolarla bir fotoğraf altı yazısı bulunmaktadır. Fotoğrafta ise Macron maskesi giymiş Sarı Yelekli bir eylemcinin boynuna ip geçirildiği görülmektedir. Bu sahne hiç şüphesiz bir idam sahnesini andırmaktadır ve Macron’un yaşamına son verilmesi istendiğini ifade etmektedir. Bu ifade, öfkenin ve

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

saldırganlığın çok uç bir boyutuna işaret etmektedir. Henüz haber metnine bile geçmemişken sadece başlık ve fotoğraf ile gazete, Sarı Yeleklilere yer verdiği ilk haberde eylemcileri ayaklanmış ve Cumhurbaşkanı idam etme isteğinde olan bir topluluk olarak sunmuştur. Bu aşamaya kadar okurlar Sarı Yelekliler hakkında bir art alan bilgisine sahip olmamasına rağmen gazete eylemcileri saldırgan eğilimleri olan bir bağlama oturtmuştur. Buradan hareketle gazetenin bir enformasyon eksiltimine gidildiği görülmektedir. Tıpkı Cumhuriyet gazetesinde de olduğu gibi. Sarı Yeleklilerin kim olduğu ve neden eylem yaptığı ise haber girişinde anlaşılmaktadır.

Haber girişinde, Sarı Yeleklilerin Macron hükümetinin yakıt zammı kararını ve hayat pahalılığını protesto etmek için sokaklara “döküldüğü” ifade edilmiştir. Yeni Şafak gazetesi de tıpkı Cumhuriyet gazetesi gibi eylemcileri “Sarı Yelekliler” şeklinde tırnak içi ifade ile sunmaktadır. Bu tutum gazetenin eylemcilere karşı mesafeli ve eleştirel bir tutum içerisinde olduğunu göstermektedir. Öte yandan gazetenin Sarı Yeleklileri bir “örgüt” olarak nitelendirmesi de dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir.

Haber metni devam ettikçe Sarı Yeleklilerin asi bir topluluk olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Cumhurbaşkanı'nın boynuna ip geçiren eylemciler yolları da “bloke etmiştir”. Bu eylemcilerin sayısının ise ülke genelinde yüz binden fazla insana eriştiği ifade edilmiştir. Bu bilgiler gazetenin Sarı Yeleklilere yönelttiği örgüt tanımlaması ile bir çelişkiye işaret etmektedir. Öyle ki, gazete haberin ilerleyen kısımlarında eylemcileri bu sefer de “Sarı Yelekliler Halk Hareketi” şeklinde nitelediği görülmüştür. Tüm bu bilgiler kendi içinde bir çelişki doğurmaktadır. İlk haber bağlamında Sarı Yelekliler gazete açısından üç farklı görünüme sahiptir: örgüt, protestocu ve halk hareketi. Buradan hareketle gazetenin kişi ve olayları uçlarda sunma eğilimi göze çarpmaktadır.

Haberin devamında Sarı Yeleklilerin bu eylemlerine “güvenlik güçleri”nin karşılık verdiği ifade etmiştir. Gazetenin polisler için “güvenlik güçleri” ifadesini tercih ettiği görülmektedir. Bu tercih, tersine bir okuma yapıldığında anlam kazanmaktadır. Güvenlik güçleri güvenliği sağlar, bu güçlerin karşısında yer alanlar ise güvenliği tehdit edenler yani Sarı Yeleklilerdir. Bu okuma, sosyobilşsel olarak okurların zihninde Sarı Yeleklileri tehlikeli bir konuma yerleştirmek adına işlevsel

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

bir tercihe işaret etmektir. İlk haberin sonunda gazete Sarı Yeleklilerin kim olduğu konusunda kararsız bir duruş sergilese de, Sarı Yeleklileri meydana gelen tüm olumsuz eylemlerin faili olarak göstermiştir. Öte yandan gazetenin haber dilini Macron karşıtlığı üzerinden inşa ettiği görülmüştür. Bu anlam ilerleyen haberlerde daha da belirginlik kazanarak sürmektedir.

Başlık: *FRANSA OHAL'E GİDİYOR (3 ARALIK 2018)*

Haber Girişi 1: *“Fransa’da akaryakıt zamlarını bahane eden ‘Sarı yeleklilerin’ üçüncü haftaya ulaşan gösterileri, başta Paris olmak üzere ülkeyi sardı. Yağmaya varan olaylar sonrası Fransa hükümeti OHAL’i gündemine aldı.”*

Haber Girişi 2: *“‘Sarı yeleklilerin’” üçüncü haftaya ulaşan gösterileri, başta Paris olmak üzere Fransa’yı yakıyor. Gösterilerin Fransa’ya komşu diğer ülkelere de sıçraması dikkat çekti. 17 Kasım’dan bugüne devam eden isyan benzeri olaylarda iki gösterici öldü, yüzlerce kişi yaralandı. Avrupa Birliği ve ABD’den yaşanan polis şiddetine ilişkin herhangi bir kınama gelmemesi dikkat çekti”*

Haber Girişi 3: *“Hafta sonu meydana gelen yoğun şiddet sonrası Fransa hükümeti OHAL’i gündemine aldı. İstifası istenen Fransa Cumhurbaşkanı Macron, göstericileri kaos çıkarmakla suçladı ve kabinesini acil durumla topladı. Avrupa basını göstericilerin hedefinin Macron olduğunu savundu”.*

Gazete bu haber ile Sarı Yelekliler Hareketine geniş bir yer ayırmıştır. Gazetede habere önce ilk sayfada yer verilmiş, ardından detaylar için okur iç sayfaya yönlendirilmiştir. Haberde toplamda üç haber girişi bulunduğu için haber metnine yer verilmemiştir. Haberin başlığı “*FRANSA OHAL'E GİDİYOR*” şeklinde olmuştur. Bu başlık ile gazete Fransa’da olanların olağanüstü şeyler olduğunu vurgulamıştır. Birinci haber girişi okunduğunda, başlık daha da anlam kazanmaktadır. Girişte, Fransa’da “yağmaya varan olaylar sonrası” OHAL’in gündeme geldiği ifade edilmiştir. Sarı Yelekliler yağmacı bir grup olarak sunulmuştur. Kaldı ki haberin girişinde Sarı Yelekliler zaten zamları bahane eden bir grup olarak ifade edilmiştir. Bu ifadeler gazetenin Sarı Yeleklilerin ülkeyi OHAL’e sürüklediği anlamını bina etmektedir. Üstelik ikinci haber girişi de okunduğunda bu hareketin diğer ülkelere de sıçramaya başladığı ve tehlikenin yayılmaya başladığı ifade edilmektedir.

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

Birinci ve ikinci haber girişinde Sarı Yelekliler tüm olumsuzlukların birincil aktörü olan bir ifade ile resmedilmiştir. Üçüncü haber girişinde ise ülkenin OHAL'e sürüklenmesinin nedeni olarak Macron hükümetinin beceriksizliği öne sürülmüştür. Gazetenin Cumhurbaşkanı Macron'dan bahsederken "istifası istenen" olarak bahsetmesi bu bağlamda anlamlı değerlendirilmiştir. Gazetenin Sarı Yeleklileri "zamları bahane eden" eşkıyalar, Macron'u ise beceriksiz ve "istifası istenen" bir Cumhurbaşkanı olarak resmetmeye çalıştığı görülmektedir. Gazete bu ifadeleri üçüncü haber girişinin son cümlesinde Avrupa basınından referans vererek pekiştirme yoluna gitmiştir.

Başlık 1: *Meclis'i feshedin* (4 ARALIK 2018)

Haber Girişi 1: *"On beş gündür süren eylemler, Fransa tarihinin son 10 yıldaki en büyük halk ayaklanmasına dönüştü. Paris başta olmak üzere şehirlerde geniş çaplı hasar meydana geldi. Protestocular arabaları yaktı, mağazaların camlarını kırdı, müzelere ve kültürel alanlara zarar verdi. Macron'un rakibi, aşırı sağ siyatsetçi Marine Le Pen ise Meclis'in feshedilmesini istedi."*

Başlık 2: *Sarı dalga yayılıyor*

Haber Girişi 2: *"Fransa'da Macron iktidarı, Paris'i yakan ve ülke geneline yayılan sarı yelekliler isyanının önüne geçemiyor. Dün 'sarı isyana' ambulans şoförleri, milletvekilleri ve siyasi partilerden de destek geldi. Siyasiler Macron'un ekonomi politikalarını eleştirdi ve Meclis'in fesh edilmesini talep etti."*

Gazete bu haberde Sarı Yelekliler Hareketine geniş bir yer ayırmıştır. Gazetede habere önce ilk sayfada yer verilmiş, ardından detaylar için okur iç sayfaya yönlendirilmiştir. Haberde toplamda iki haber girişi bulunduğu için haber metnine yer verilmemiştir.

Birinci haber başlığında gazete meclisin feshedilmesi yönünde bir çağrı yapmıştır. Bu ifade tırnak içi bir ifade olmadığı için doğrudan gazetenin çağrısı olarak değerlendirilmiştir. Başlığın hemen yanında yer alan fotoğraf yazısı ise dikkat çekicidir: *"Fransa'da Macon iktidarı, Paris'i yakan ve ülke geneline yayılan sarı yelekliler isyanının önüne geçemiyor..."*. Bu ifade ile gazete Macron'u, iktidarına sahip çıkamayan ve otoritesini kaybetmiş bir lider olarak resmetme yoluna gitmiştir.

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

Birinci haber girişinde ülkeyi saran eylemlerin son on yılın en büyük ayaklanması olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu durum da Macron'un hanesine bir olumsuzluk olarak yazılmaktadır. Haber girişinin devamında ise Sarı Yeleklilerin arabaları yaktığına, mağazalara ve kültürel yapılara zarar verdiğine yer verilmiştir. İkinci haber girişinde ise Macron iktidarının tüm bunların önüne geçemediği vurgulanmıştır. Sonuç olarak siyasilere meclis feshetmesi gerektiği ifadelerine yer verilmiştir. Tüm bu ifadeler bir arada değerlendirildiğinde gazetenin Sarı Yeleklilerin taleplerine ses vermek veya meydana gelen gelişmelerin nedenlerini irdelemek gibi bir gayret taşımadığı görülmektedir. Gazeteye göre Sarı Yelekliler saldırgan ve zorba bir gruptur. Sonuç olarak gazete, haberleri sürekli olarak Macron'un başarısızlığı ve Sarı Yeleklilerin "taşkınlıkları" üzerinden sunmaya çalışmaktadır.

Başlık 1: *Sarı öfke dinmiyor* (13 OCAK 2019)

Haber Girişi 1: *"Fransa'da sarı yeleklilerin öfkesi, alınan sert önlemlere rağmen dinmedi. 9'uncu haftasına giren eylemlerde, ülke genelinde sokaklara dökülen 32 bin kişi, Macron yönetimini protesto ederek polisle çatıştı."*

Başlık 2: *PARİS'TE dinmeyen ÖFKE*

Haber Girişi 2: *"Macron hükümetinin sert önlemlerine rağmen Fransa'da sarı öfke dinmiyor. Dokuzuncu haftasında devam eden 'Sarı Yelekliler' eylemlerinde, 121 kişinin gözaltına alındığı bildirildi."*

Gazete bu haberde Sarı Yelekliler Hareketine geniş bir yer ayırmıştır. Gazetede habere önce ilk sayfada yer verilmiş, ardından detaylar için okur iç sayfaya yönlendirilmiştir. Haberde toplamda iki haber girişi bulunduğu için haber metnine yer verilmemiştir.

Gazete Sarı Yelekliler için önceki haberlerinde inşa ettiği "öfkeli ve saldırgan topluluk" tutumunu, bu haberdeki başlıklarla sürdürmüştür. Birinci haber girişinde de durum bundan önceki haberlerden farksız değildir. Eylemciler Macron yönetimini protesto etmiş, polisle çatışmıştır.

İkinci başlıktaki anlam, birinci başlıktaki anlam ile sabittir. İkinci haber girişinde, Macron hükümetinin sert önlemlerine rağmen eylemlerin önüne

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

geçemediği ifade edilmiştir. Gazete tıpkı bundan önceki haberlerinde de ifade ettiği gibi, Macron'u çaresiz ve otorite sağlayamayan bir lider olarak resmetmektedir. Gazetenin bundan sonraki haberlerinde de, bu zamana kadarkine benzer bir tutum içerisinde olduğu gözlemlenmiştir.

Metinlerde mikro yapı itibarıyla ortaya konan tarz bakımından farklı sözcüklerin kullanıldığı görülür ve ayrıca farklı sentaktik yapılara da başvurulur. Böylece az ya da çok aynı şey, tercihe bağlı olarak seçeneklerden birisi üzerinden dile getirilir. Bu yapıldığında metin bakımından da bir sonuç ortaya çıkar (van Dijk, 1991: 115-116). Dolayısıyla mikro ölçekte yapılan ve belirtilen bazı tercihler belli sosyal ve ideolojik içerikleri barındırmaktadır. Bu tercihler, haberi yazanların ideolojik tercihleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı; “öfke”, “Macron iktidarı/yönetimi”, “protesto”, “sarı öfke”, “sarı dalga”, “gözaltı”, “göstericiler”, “OHAL”, “ateşe verdi”, “ayaklandı”, “boynuna ip doladılar”, “gösterici”, “kaos” “bloke etmek” kullanımları, haberi yazan ve kullananın ideolojik konumunu yansıtmaktadır.

Haberlerdeki cümleler arasındaki nedensel, işlevsel ve referansal geçişler de görülmektedir. Örneğin Fransa'da Emmanuel Macron hükümetinin yakıt zammı ve hayat pahalılığı, başkent Paris'te protestoların başlamasına neden olmuştur. Köşeye sıkışan Macron ise zamları ertelemiştir. Tüm bu olup bitenler ile ilgili olarak başlıklarda çeşitli yorumlamalar yapılmıştır. Örneğin, “Paris'te dinmeyen öfke”, şeklindeki başlık ve alt başlıklarda çeşitli yorumlara yer verilmiştir. Nitekim “dinmeyen öfke” ifadesi, kişisel bir değerlendirmedir. Bunlar, özel ve öznel değerlendirmelerdir. Bu yönüyle ideolojik işlevlere sahiptir. Özetle haberlerde, öznel yorumlar aracılığıyla gerek makro gerekse mikro ölçekte Macron ve Sarı Yelekliler arasında bir zıtlık kurma çabası gözlemlenmiştir.

Sentaktik olarak hem aktif hem de pasif cümleler kullanılmıştır. Örneğin “Fransa'da Emmanuel Macron hükümetinin yakıt zammı ve hayat pahalılığı, başkent Paris'te protesto edildi” cümlesi pasif yapıda kurulurken, “Fransız şoförlerin sembolü olan sarı yelekler giyerek sokağa dökülen ‘Sarı Yelekliler’ isimli örgüt, Paris’e giden bazı yolları kapattı.” cümlesi ise aktif yapıdadır. İlk cümlede Sarı Yelekliler gizlenerek Macron'un eylemler üzerindeki sorumluluğuna dikkat

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

çekilmiştir. İkinci cümlede ise bağlam içerisinde Sarı Yeleklileri ön plana çıkarmak adına aktif bir çatı kullanıldığı görülmektedir. Elbette ki bu seçimler bilinçlidir ve ideolojik üretimin varlığına işaret etmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak her iki gazete bakımından da başlıklarda enformasyon eksiltimine gidilmiş, kurgulama ve genelleştirme yapıldığı gözlemlenmiştir. Her iki gazetede de Sarı Yeleklilerin kim oldukları, neden isyan ettikleri ya da başkaldırdıkları yalnızca başlıklar okunduğunda anlaşılammaktadır. Bunun için haber girişlerini/spotları ve hatta bazen haber metnini de okumak gerekmektedir. Bu durum; başlık, haber girişi ve haber metni arasında hiyerarşi gözetilerek genelden özele bir gidiş olduğunu göstermektedir. Bu şekilde bir sunum, başlıklarda genellikle önvarsayımsal ve sentetik ifadelerle yer verilmesine neden olmaktadır. Böylelikle burada doğan anlamsal boşluk ideolojik olarak doldurulabilmektedir. Bu boşluk, manipülatif amaçlar doğrultusunda ideolojik olarak işlevselleştirilebilme potansiyeli taşımaktadır. Bu da anlam çatısının daha başlangıçta kurulabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu çatı, metnin bütünü ile etkileşim halinde olmak üzere metin içinde de sürdürülmektedir. İlk yayımlanan haber, daha sonraki zamanlarda yayımlanan/yayımlanacak konuyla ilgili haberlere de emsal olmaktadır. Dolayısıyla gazeteler kendi duruşlarını en başından belli etmiş ve haberleri belirli bir bakış açısından yayımlamışlardır. Anılan durum ve duruş içinde haberlerin söylemi oluşturulmuş, ideolojik olarak yapılandırılmıştır.

Haberde anlamı pekiştirmek üzere başvuru en önemli retorik unsurlardan biri de haber fotoğraflarıdır. Çalışma kapsamında incelenen iki gazetenin fotoğraf tercihlerinin de, başlıkta kurulan anlamı desteklemek için işlevsel olarak kullanıldığı görülmüştür. Haber fotoğraflarına, metinde bina edilen söylemin kanıtı niteliğinde yer verilmiştir. Haberlerin ideolojik üretim yaparken en sık başvurduğu yollardan biri de art alan ve bağlam bilgisinin yeterince verilmemesidir. Bu, modelinden yararlanılan van Dijk bakımından da özel bir anlam ifade etmektedir. Cumhuriyet'te yer alan haberlerde Cumhurbaşkanı Macron ve Sarı Yelekliler arasında denge sağlanmaya çalışılırken, Yeni Şafak'ta yer alan haberlerde iki taraf arasında bir karşıtlık oluşturulmak istenmiştir. İki gazete arasındaki en temel sunum farkı budur.

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

Çözümlemeler ile “denge ve karşıtlık” ekseninde ve dilbilimsel kavramlar eşliğinde ideolojik üretimin birçok yönü saptanmıştır. Cumhuriyet gazetesi, yer yer Sarı Yeleklileri desteklemek istemiş ancak onları Cumhurbaşkanı ve polisler ile birlikte çatışmaya da sokarak kendince dengeli bir sunum izleme yoluna gitmiştir. Bu durum, toplumsal olaylar karşı eleştirel olmak ve ezilenlerden yana tavır koymak isterken aynı zamanda geleneksel gazetecilik pratikleri ve bu pratiklerden süregelen söylem kodlarını kullanmaktan kaçınmamaktan kaynaklanmaktadır. Gazete; ideolojik olarak Sarı Yeleklilere destek vermek isterken, aktif yapı ve pasif yapı kullanımı gibi kalıplaşmış bir takım geleneksel söylem kodlarına başvurarak olayların sorumluluğunun taraflar arasında dağıtmıştır. Hareketin ilerleyen evrelerinde ise gazetenin, Sarı Yeleklilere karşı olan mesafeli yaklaşımını terk ettiği gözlemlenmiştir. Öte yandan Yeni Şafak gazetesi Sarı Yeleklileri desteklemek gibi bir çaba gözetmeksizin, eylemlerin nedenlerini araştırmış ve bu nedenleri Cumhurbaşkanı Macron karşıtlığı ekseninde işlemeye çalışmıştır. Bu tutumun, siyasal kimlik tercihleriyle ilgili bir yaklaşımdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Yeni Şafak tarafından yapılan haberlerde, olaylar neredeyse her zaman şiddet üzerinden sonuçlandırılmıştır.

KAYNAKÇA

ÇALIŞIR, Gülsüm (2009). Küreselleşmenin Ortaya Çıkardığı Olayların Türkiye'deki Televizyon Haberlerine Yansımaları, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.

FAIRCLOUGH, Norman ve WODAK, Ruth (1997). Critical Discourse Analysis, (Editör), Teun Adrian van Dijk. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction, London: Sage, p. 258- 284.

FRIEDMAN, Vanessa (2018). The Power of the Yellow Vest, The New York Times, <https://www.nytimes.com/2018/12/04/fashion/yellow-vests-france-protest-fashion.html>, Erişim Tarihi: 14.10.2022.

GHACHEM, Inés (2015). “A Sociocognitive Approach to Agency Framing in David Cameron's 2010 Pre-Election Discourse”, Critical Approaches to Discourse Analysis Across Disciplines, 7 (2), p.263-281.

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

ÖZER, Özer (2015). Teun Adrian van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemesi, (Editör), Besim Yıldırım. İletişim Araştırmalarında Yöntemler, Konya: Literatürk Academia, s.197-286.

ÖZER, Özer (2018). Gökyüzüne Çılgılık: Öncülerden Eleştirel Söylem Yaklaşımları ve Özgün Çözümlemeler, Konya: Literatürk Academia.

SAYED, Nawal (2018). SEE Lists Yellow Vests' Demands to End Protests in France, Sada ElBalad English, <https://see.news/see-publishes-yellow-vests-demands-to-end-protests-in-france/>, Erişim Tarihi: 14.10.2022.

VAN DIJK, Teun, Adrian (1991). Media Contents The Interdisciplinary Study of News as Discourse, (Editörler), Klass Bruhn Jensen ve Nicholas W. Jankowski. A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research, London: Routledge, p.108- 120.

VAN DIJK, Teun, Adrian (1993). "Principles of Critical Discourse Analysis", Discourse and Society, 4 (2), p.249-283.

VAN DIJK, Teun, Adrian (1995a). Discourse Analysis as Ideology Analysis, (Editörler), Christina Schäffner ve Anita L. Wenden. Language and Peace, Aldershot: Dartmouth Publishing, p.17-33.

VAN DIJK, Teun, Adrian (1995b). Power and the News Media, (Editör), David L. Paletz. Political Communication and Action, Cresskill, NJ: Hampton Press, p.9-36.

VAN DIJK, Teun, Adrian (2001). "Discourse, Ideology and Context", Folia Linguistica, XXX/1-2, p.11-40.

VAN DIJK, Teun, Adrian (2006). "Ideology and Discourse Analysis", Journal of Political Ideologies, 11 (2), p.115-140.

VAN DIJK, Teun, Adrian (2008). News, Discourse, and Ideology, (Editörler), Karin Wahl-Jorgensen ve Thomas Hanitzsch. Handbook of Journalism Studies, Hillsdale, NJ: Erlbaum, p.191-204.

ATAÇ, Tamer ve ÖZER, Ömer (2023). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Fransa'daki Sarı Yelekliler Hareketine İlişkin Haberlerin Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerindeki İdeolojik Sunumu. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 407-436.

VAN DIJK, Teun, Adrian (2009). Critical Discourse Studies: A Sociocognitive Approach, (Editörler), Ruth Wodak ve Michael Meyer. Methods of Critical Discourse Analysis, London: Sage, p.62-86.

VAN DIJK, Teun, Adrian (2011). Discourse, Knowledge, Power and Politics, (Editör), Christopher Hart. Critical Discourse Studies in Context and Cognition, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, p.27-63.

VAN DIJK, Teun, Adrian (2013). Ideology and Discourse, (Editörler), Michael Freedman, Lyman Tower Sargent ve Marc Steaars. The Oxford Handbook of Political Ideologies, Oxford: Oxford University Press, p.175-196.

VAN DIJK, Teun, Adrian (2015a). Critical Discourse Analysis, (Editörler), Deborah Tannen, Heidi H. Hamilton ve Deborah Schiffrin. Handbook of Discourse Analysis (2nd ed.), Chichester: Wiley Blackwell, p.466-485.

VAN DIJK, Teun, Adrian (2015b). Critical Discourse Studies: A Sociocognitive Approach, (Editörler), Ruth Wodak ve Michael Meyer. Methods of Critical Discourse Analysis (3rd ed.), London: Sage, p.63-85.

VAN SANT, Shannon (2018). French President Holds Security Meeting On Yellow Vest Protests, NPR, <https://www.npr.org/2018/12/02/672714809/french-president-holds-security-meeting-on-yellow-vest-protests>, Erişim Tarihi: 14.10.2022.

WILLSHER, Kim (2018). 'Gilets jaunes' protesters threaten to bring France to a standstill, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/16/gilet-jaunes-yellow-jackets-protesters-france-standstill>, Erişim Tarihi: 14.10.2022.

WODAK, Ruth ve MEYER, Michael (2009). Critical Discourse Analysis History, Agenda, Theory and Methodology, (Editörler), Ruth Wodak ve Michael Meyer. Methods of Critical Discourse Analysis (2nd ed.), London: Sage, p.1-33.

Yazarların çalışmaya katkı oranları eşittir.

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.